

ПРО КНИГИ

Євгеній
Білоношко

ЛЮБОВ — ЦЕ «БУТИ»

**Кришмарел В.Ю. Смерть та любов:
європейський контекст**

К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. — 160 с.

Проблема любові та смерті — це більш ніж одвічна проблематика; це архетипне втілення того, що найбільш турбує кожного; це те, що наповнює змістом життя і є водночас самим життям. Інший як прояв тебе, потойбіччя як страх та жага пізнання. Любов як наповнення та заміник, витіснення та самообман сучасних десакралізованих ідеалістичних позицій соціуму та індивіда. Пошук та втрата себе в любові, тобто в Іншому. Саме такі конклюдії навіює монографія Вікторії Кришмарел.

Перший і найвагоміший позитив цієї праці — це методологічна вивіреність у написанні тексту. Чітке визначення предмета дослідження та пояснення взаємозв'язку смерті, любові та життя вводять нас у коло проблематики (с.24—25) та одразу відсікають всі майбутні зауваження щодо феномена дослідження. Феноменологічний підхід до дослідження теми, можливо, і не є новинкою, проте авторка намагається застосувати феноменологічну редукцію у сфері позалогічного та невідомого, і це дає свої результати. Розгляд «смерті, життя та любові» крізь призму феноменології релігії дає можливість побудувати простий ланцюжок взаємозалежностей. Авторка наголошує на феномені релігії як найпростішій формі тлумачення смерті, а отже — й життя та любові. Релігія розтлумачує нам складові нашого «буття тут і тепер», а тому дає відповіді і про смерть, і про любов, і про життя, і про нас.

© Є.БІЛОНОШКО,
2014

Перше твердження, яке нам належить прийняти, чи то радше проінтерпретувати, — це одвічна дихотомія «життя — смерть». Авторка виходить поза цю однозначність, вказуючи на те, що життя — прояв любові. Через християнство та психоаналіз Е.Фрома нам пропоновано вихід із одвічних постулатів на зразок «життя є протилежність смерті» та «філософія — це мистецтво помирати».

Вихід на розуміння того, що саме «смерть і любов» є феноменом, який варто дослідити, передбачувано здійснити крізь призму народження та смерті, які відбуваються у міфах і релігійних переказах у рамках одвічного подолання перероджень або змінності як такої. Ілюстративним матеріалом тут є міфи Стародавньої Греції та Єгипту, а також казки європейських народів.

Зрозуміло, що авторка не може оминати класичний текст Платона «Бенкет». Важко написати чи прокоментувати щось, що вже обговорюють кілька тисяч років, що породило цілі філософські традиції. Тому дослідниця звертається до класичної інтерпретації любові як прояву цілісності та статевої як прояву частковості та множинності (с.66—67). Як висновок, авторка слідом за американським психологом Дж.А.Лі, автором методу любовних стилів, пропонує уникати оцінювальних суджень про любов, яка є передусім рівноправним та жертвним партнерством.

Другий розділ монографії закінчується підрозділами «Від Іншого до роду: шлях до безсмертя» та «Неполярність смерті та любові в образах та роздумах». У підрозділі «Від Іншого...» ми виявляємо, що безпосередня даність власної смерті завжди переживається через Іншого, іншого Чужого, іншого Свого. Відповідно наша емоційна забарвленість при виявленні явища смерті завжди наявна за присутності Іншого, тобто відбувається через намагання уявити себе як того, що помирає. Осмислення смерті можливе лише через розуміння «Іншого». Для усвідомлення «Іншого» таким, як «Я», доводить авторка, нам потрібна любов як універсальний метод розуміння та тлумачення Іншого як самого себе. Цю логічну послідовність резюмовано влучною цитатою з Е.Фрома: «парадокс любові полягає в тому, що дві істоти стають однією і залишаються при цьому двома» (с.83).

Натомість у підрозділі «Неполярність смерті...» порушено неоднозначну тему сьогодення. Розрив та дисфункціональність міфу про народження і помирання, про смерть як натуральний процес життя, а безсмертя як явище, можливе після смерті, у сучасній культурі перевернуто догори дригом. Заперечення сучасною культурою християнської та стоїчної парадигми безсмертя призводить до істеричності, неврозів та інших психологічних розладів. На думку дослідниці, відхід від класичного (перфекційного) розуміння любові на користь посткласичного — персоналістсько-комунікативного (гедоністичного) призводить до неможливості виконання регулятивних функцій, які має виконувати феномен «любові». Витіснення сучасною масовою культурою смерті як поняття та явища негативного водночас вилучає натуральність життя або сенсовність любові. На мою думку, позиція авторки

більш ніж слухна: вона показує трагічність сучасної цивілізації. Розрив послідовності народження та життя, яке втілює сучасна масова культура, поглиблює самотність людини у світі та загострює її тугу за вічним та сенсорним, самі такі висновки робить Вікторія Кришмарел, пишучи висновки до другого розділу.

Найцікавішим та найбільш вагомим з усього тексту є підрозділ 3.2 «Любов як онтологізація». Сучасність рідко коли дає нам можливість розмірковувати про вічне. Сенс та сутність втрачаються або умисно затираються. «Любов» постає як вихід на Іншого, як розуміння того, що «Я хочу Бути з тобою». Тим самим «Любов» маніфестує, як одвічно фундаментальний критерій, розуміння того, ким ми є та повинні бути стосовно себе та Іншого. Тільки заради цього підрозділу варто прочитати зазначену монографію.

Проте книга залишає певні побажання та викликає запитання до авторки. Зокрема, складається враження хрестоматійності викладу: поза кількома іноземними авторами (Дж.Лі та Р.Інглегарт) в монографії не відшукати цікавих та нових імен. Інтерпретація класиків може бути новою, але варто звертатись і до малодосліджених авторів. Дивує обмеженість у дослідженні європейської традиції виключно католицизмом, але найбільш засмучує той факт, що католицьку традицію зведено до цитат із Компендіуму соціальної доктрини католицької церкви (с.110). Побіжну згадку про Майстра Екхарта та Терезу Авільську (с.78) обмежено інформацією про неоднозначність та пристрасність у католицькій інтерпретації кохання від часів Середньовіччя до сучасності. Натяки на любовно-еротичну складову в культурі Діви Марії або Ісуса більш ніж обмежені; крім того, вони будуть зрозумілі тільки вузькому колу фахівців. Відсутня інформація про Йоана від Хреста, Катерину Сієнську, культ Ісуса Милосердного, бігунів, катарів тощо. Йдеться про чуттєвість віршів Йоана, тілесність «Щоденників» Фаустини Ковальської, інтимність листів Катерини Сієнської. Тексти цих авторів сповнені любові, пристрасності та жаги, джерелом якої є Ісус Христос. Обряди катарів або бігунів, що заперечують чи реінтерпретують тілесність, за духом — християнські, але за формою дій — орфічно-зороастрійські. Тому обмежувати католицьку традицію класичними прикладами не варто, оскільки найцікавіші події відбуваються, як звично, на «задньому подвір'ї».

До того ж цілком проігноровано православну та протестантську інтерпретацію смерті та любові. Згадку про II Ватиканський собор та його фундаментальне значення обмежено двома реченням (с.68, 111). Виникає враження, що авторка мусила вкластися в обмежену кількість сторінок, тому когось викидає, когось згадує побіжно лише однією фразою.

Розлогі цитати Ф. Ар'є (с.86—89), Е.Фрома (с.31—32) та Д. Вільямса (с.33—34), можливо, й доречні, але применшують авторську позицію, яку зрештою можна відшукати тільки наприкінці тексту. Так, підрозділи «Міф для двох», «Десакралізоване безсмертя сучасності» є цілковито самобутніми та сповнені авторських інтерпретацій явища любові та смерті. Підрозділ

«Любов як онтологізація» — це висококласна феноменологічна рефлексія над явищем любові; підрозділ, який заслуговує на розширення до окремого монографічного дослідження.

Що, на мою думку, є у тексті неприпустимим — це відверте захоплення «позитивним невір'ям» Радянського Союзу та дієвістю етичних ідеалів Китаю (с.138). М'яко кажучи, така позиція дивує, бо одразу спадають на думку економічні та соціальні успіхи Гітлера, соціальні експерименти Пол Пота, загальнопануюче «щастя» на Кубі чи в КНДР. Адже за ним стоїть саме «позитивний ідеал невір'я». Організованість, впорядкованість та сенсовність дій мають бути розглянуті крізь призму моральності. На мою думку, можливий позитив етичної складової важко розгледіти за мільйонами смертей Аушвіца чи на Полях Смерті Кампучії. Моральний вчинок ніколи не може мати у своєму складі навіть конотацій аморального характеру.

Отже, говорячи про любов та смерть, варто підкреслити, що сучасна культура про смерть не бажає пам'ятати. А любов її цікавить лише як прояв тілесного. Про первинне та онтологічне значення цих феноменів пам'ятають тільки міф та релігія. Але, на жаль, деконструкція та деміфологізація світу має більше негативів, ніж позитивів, оскільки порушує вічні парадигми спрямованості життя. На це вказує пані Кришмарел, і саме тому її праця буде цікавою не так для професіоналів, як для всіх тих, кого цікавлять питання: «*Чому я тут?*».